

WATERDUNEN ONTVOUWEN

CONGRES • 11 JUNI 2014

Organisatie: Houtekamer & Van Kleef, Veere i.s.m. Provincie Zeeland
 Tekst: Kroese voor tekst, Middelburg
 Ontwerp: Studio Raven, Groede
 Drukwerk: Pieters Media, Groede
 Cartoons: Kurf, Deltigauw
 Fotografie: Skalline photo

Colofon

West-Zeeuws-Vlaanderen, Zeeland, heeft over een paar jaar een nieuw natuurgebied om trots op te zijn: Waterdunen. Een uniek gebied van 350 hectare waarbij natuurontwikkeling, kustversterking, en recreatie worden gecombineerd. Tot stand gekomen door duurzame samenwerking.

Woensdag 11 juni 2014 zijn de plannen voor Waterdunen ontvouwen, voor tweehonderd genodigden in de Grote Kerk in Groede. Onafhankelijk van elkaar spraken de sprekers tijdens het congres Waterdunen Ontvouwen over het belang van samenwerken, over waarden en normen hoog in het vaandel houden, over duurzaamheid, beleving en de kansen voor de regionale economie. Het nieuwe icoon van Zeeland, noemt gedeputeerde Van Heukelom Waterdunen. Hoogleraar Jan Jonker voorspelt dat Waterdunen de nieuwe trots van Zeeland zal worden. De levende kust, zoals Cees Slager Waterdunen noemt, zal de toekomstige gast innerlijk verrijken. De getijdenduiker van Waterdunen is uniek in de wereld en trekt al veel bekijks. Waterdunen is een snoepwinkel voor de vogelaar, volgens Chiel Jacobusse.

Het pittoreske Groede ontvangt de congressgangers in de koele kerk met koffie en regionale lekkernijen. Als iedereen zit, wordt de film over Waterdunen vertoond, waarbij we inzoomen vanuit de ruimte naar de aarde, naar het toekomstige Waterdunen. Met de slogan: "Zeeën van tijd en ruimte voor jezelf," is de toon gezet.

Astrid Feiter is de doortastende dagvoorzitter. Ze schetst met een paar streken de historie van Waterdunen en spreekt de hoop uit dat het gebied de transformatie goed zal doorstaan: dat wat door de mens is bedacht, door de natuur zal worden overgenomen. In de kerk hebben veel van de aanwezigen bijgedragen aan de start van deze transformatie. "Ik ben gewaarschuwd: het zal als een reünie zijn," lacht Astrid.

Ruimte

Op de boot naar Breskens heerst een uitgelaten stemming, als op een schoolreisje. De sfeer is ontspannen, de verwachtingen zijn hoog gespannen en de zon schijnt uitbundig. Het belooft een mooie dag te worden.

Goud

"Al tien jaar is Provincie Zeeland betrokken bij de totstandkoming van Waterdunen," memoreert George van Heukelom, gedeputeerde van de Provincie Zeeland. "Maar de initiatiefnemers, Het Zeeuwse Landschap en Molencaten, zijn al vele jaren daarvoor met de droom van Waterdunen gestart." De droom van een groot en zilt natuur- en recreatiegebied, dat als ontmoetings- en ontspanningspunt voor vogels en recreanten zal gaan fungeren. Een gebied, dat een impuls zal geven aan het toeristisch-recreatief product van West Zeeuws-Vlaanderen en daarmee aan de regionale economie."

Van Heukelom staat stil bij de historie, bij de cijfers, de investering en de steun van de rijksoverheid om van droom werkelijkheid te maken. "Het grote enthousiasme voor Waterdunen bij het Rijk werd helaas in de regio niet voluit gedeeld," herinnert Van Heukelom zich. "Vraagtekens werden gezet bij het sociaaleconomische belang van Waterdunen en velen waren uiterst kritisch over aard en omvang van de natuurontwikkeling, waarvoor goede landbouwgrond zou moeten wijken." Daarom besloot de Provincie in

2008 het nieuwe instrument van een provinciaal inpassingsplan in te gaan zetten.

Intensieve jaren volgden. Jaren, waarin betrokken partijen in constructief overleg en zoveel mogelijk in interactie met de in- en omwonenden de plannen verder zijn uitgewerkt en ingevuld. "Bij de grondverwerving hebben we fouten gemaakt als Provincie," geeft Van Heukelom toe. "We hadden beter moeten luisteren en beter moeten communiceren. We hadden de stemming beter moeten peilen en meer moeten doen met de ideeën van anderen."

Door de goede samenwerking tussen vijf partijen van Waterdunen - Provincie Zeeland, waterschap Scheldestromen, gemeente Sluis, Het Zeeuwse Landschap en Molencaten - is Waterdunen steeds completer en mooier geworden. "Maar Waterdunen is nog niet af," houdt Van Heukelom de aanwezigen voor. "Daarvoor hebben wij, de partners van Waterdunen, de inzet van u allen nodig: investeerders, ondernemers, instellingen, vrijwilligers. Met uw hulp blijven we met Waterdunen niet in brons steken, maar gaan we voor goud!"

Waarde

Peter van Wijmen – emeritus-hoogleraar natuur- beschermingsrecht, Universiteit van Tilburg – spreekt over natuurwaarden en de waarde van natuur. “Natuurwaarden zijn niet mens gerelateerd. Die betreffen al wat leeft onderling, van virussen tot de grootste zoogdieren, maar ook alle betrekkingen van al wat leeft met het nietlevende.”

De waarde van de natuur staat vanuit de mens gezien ten dienste van de economie (groei/ gebruik). Maar dit gaat vaak ten koste van de natuur. De mens vergeet daarbij dat hij onderdeel uitmaakt van die natuur. Na de Renaissance kent de mens drie grondhoudingen ten opzichte van de natuur: als de heerser, waarbij de natuur tomeloos wordt uitgebuit. Als rentmeester/ beheerder, waarbij het kapitaal (de natuur) zelf niet wordt aangetast. Of als partner, waarbij de mens participeert met de natuur. Daarbij blijft de natuur intact of gaat zelfs vooruit. Waterdunen is een voorbeeld van die laatste grondhouding.

Van Wijmen is ervan overtuigd dat ook agrariërs uiteindelijk het partnerschap zullen aannemen, “Want een boer leeft, ademt, ziet vogels.” Dat komt goed. Als we ons maar laten leiden door ethiek en niet de economie ongestoord zijn gang laten gaan. “Wij samen moeten die banden aanhalen,” houdt hij de genodigden voor.

Glukkig

Erik van Kuijk, directeur MMEK experience, vertelt over het proces van beleving, van aankomst tot vertrek. “Op het moment dat je weet dat je leeft, ben je gelukkig,” is zijn stelling. Dat moment, die belevenis blijft je bij. En vaak is dat gekoppeld aan de natuur, de omgeving. Het streven is bezoekers van Waterdunen dat moment te laten beleven.

Kustversterking

Toine Poppelaars, dijkgraaf van waterschap Scheldestromen, geeft in gesprek met Astrid Feiter aan dat Waterdunen de voorlaatste zogenoemde zwakke schakel in de kustverdediging is die wordt aangepakt. Hier wordt de kustversterking gecombineerd met een intergetijdengebied. Dat is uniek, een wereldprimeur die nu al veel bekijks trekt van andere waterbouwers.

Straks zal de getijdenduiker verborgen zijn in het brede duingebied. Dan zien we alleen het water het gebied in- en uitstromen. Al met al een gigantisch project waarbij vier kokers van vier bij drie meter en honderd meter lengte worden aangelegd: drie voor het getij, één voor de afvoer van het polderwater. In 2016 wordt het voor het eerst in werking gezet. “Komt het dan straks bij vloed met golven naar binnen?”, vraagt Astrid. Nee, het zijn eerder stroompjes, stelt Poppelaars zich voor. En als bij storm het zeeniveau te hoog wordt, gaan de schuiven dicht. De kustversterking bij Waterdunen is veilig en net zo sterk als elders in Zeeland.

Weconomie

Jan Jonker heeft haast, haast met duurzaamheid. Deze hoogleraar duurzaam ondernemen aan de Radboud Universiteit Nijmegen vindt dat Zeeland wel wat trotser mag zijn op “dit verrek mooie project.” Er is een “stuitende hoeveelheid spannende plannen” in deze regio en daar is Jonker blij door verrast. Maar we zijn er nog niet. Duurzaam ondernemen vraagt om doordenken. De echte bezuinigingen komen nog en daarom moet de groei komen uit de energie in de samenleving. “Dat bent u.” Economie en ecologie gaan daarbij samen.

Er is een transitie gaande van ‘ik’ naar ‘wij’, waarbij het handelen waarde-gedreven wordt en het zelf organiseren hoog in het vaandel staat. Nieuwe, duurzame businessmodellen zijn van belang, waarbij er geen masterplan ligt. De afgelopen vijf jaar zijn er al veel nieuwkomers gekomen die deze Weconomie uitdragen: AirBNB bijvoorbeeld, of winddellen, crowdfunding, Taxi2. Er zijn ook nieuwe, langer durende businessmodellen zoals Bedzed (UK) of Hammersby Sjøstad (SE) en het project Zero (DK): “jatzbare concepten” houdt Jonker de aanwezigen voor. “Met elkaar dingen tot stand brengen is magisch. Er is geen programma, je moet samen experimenteren. Denk daarbij aan Groede als het centrum van de wereld. Over tien jaar komen we weer bij elkaar en dan zal de kerk te klein zijn voor alle enthousiastelingen van Waterdunen,” voorspelt Jonker.

De lunch is buiten op het zonovergoten Kerkplein. De drie Koningen en Eethuys Den Engel serveren allerlei heerlijks, terwijl de congressaggers bijpraten.

De levende kust

“Bij ons in het bedrijf hebben wij het aan tafel vaak over het project Natuurpark Waterdunen ‘de levende kust’, vertelt Cees Slager, directeur van Molecaten. “De levende kust gaat over twee zaken: zelf organisch groeien als onderneming en tegelijk je omgeving laten meegroeiën, met oog voor mens en natuur. Ons familiebedrijf is gericht op continuïteit en een duurzame relatie met onze omgeving. Winst kent vele gezichten en we weten dat duurzame winst voor de samenleving even belangrijk is als commerciële winst. We kiezen voor maximale kwaliteit, dat wel,

maar ook voor een bescheiden rol. Je moet niet alles naar jezelf willen toetrekken, maar samenwerken met anderen, iets gunnen, teruggeven aan je omgeving en daarmee de lokale bevolking helpen te groeien en vooruit te komen.”

Molecaten kiest ook voor het nieuwe park voor organische groei, langzaam en gestaag. “De traditionele recreatiesector staat deels aan de rand van de afgrond. Ik geloof daarom in een andere aanpak: niet gebaseerd op de handel, verwachting of beleggingswaarde in vastgoed, maar primair gericht op de wensen van de gast die zoekt naar kwaliteit, duurzaamheid, welzijn en beleving.”

De natuur wordt aangelegd. Fasegewijs zal de verblijfsaccommodatie gestalte krijgen. Molecaten wil van alle huizen zoveel mogelijk zelf eigenaar en verhuurder zijn, zodat zij een eigentijds product kan blijven leveren. “Over een aantal jaren kunnen we - indien nodig - de eerste tranche hujsjes weer slopen en nieuwe hujsjes bouwen die dan weer in trek zijn,” waarmee Cees Slager aangeeft dat de ontwikkeling van het park een *ongoing* proces zal zijn en blijven, als een perpetuum mobile: steeds inspelend op de wensen van de gasten.

De financiering moet komen uit een vastgoedfonds, waarbij beleggers grondrente ontvangen. “We zoeken geen partijen die uit zijn op snel geld, maar partners die zich verantwoordelijk voelen voor hun omgeving, financieel sterk zijn en een lange tijdshorizon hebben met een daarbij passend eerlijk rendement.” Dat is nog geen gelopen race. Als het niet lukt, valt Molecaten (gedeeltelijk) terug op een sales-lease-backsysteem, “Een zeer aanvaardbaar alternatief.” Het natuurpark zal er komen en ook in deze optie zal de visie van Molecaten - hoge duurzame kwaliteit, organische groei en beleving - over-eind blijven.

Natuurpark Waterdunen heeft de potentie om ook een waardevol natuurgebied te worden en tegelijk een nieuwe impuls te geven aan de regionale economie, meent Slager. Hij roept regionale ondernemers op te participeren. Waterdunen levert sowieso directe werkgelegenheid op voor zeker honderd mensen en

driehonderd tijdelijke banen voor de aanleg. “Waterdunen is een voorbeeldproject waarop wij zelf, Nederland en vooral Zeeuws-Vlaanderen, trots kunnen zijn.”

Snoepwinkel

Chiel Jacobusse (Het Zeeuwse Landschap) vertelt over hét vogeleiland van Europa: Lesbos. “Over tien jaar is Waterdunen het alternatief voor Lesbos,” houdt hij de aanwezigen voor. “Want hier krijg je vogels te zien, zoals je ze nog nooit hebt gezien.” Jacobusse wil de vogels heel dichtbij brengen. Maar komen die vogels ook? Waterdunen heeft straks estuariene getijdennatuur. Een landschap met duinen, tij, vogeleilanden, ondiep water en schorren. Bresskens ligt juist op de route van de voorjaarstrek. Waterdunen is als een restaurant onderweg.” Jacobusse kan tamelijk goed voorspellen welke vogels er zullen komen: sterns op de kale eilanden, steltlopers (kluten en plevieren) in het intergetijdengebied, ganzen en eenden op de schorren en reigerachtigen als de lepelaar en de kleine zilverreiger in het ondiepe, visrijke water. En roofvogels natuurlijk.

Waterdunen moet een gebied worden waar de vogels onbekommerd kunnen rusten en broeden, maar waar ook ruimte is voor de bezoekers. Een verbinding van natuur en recreatie. De mens moet niet zichtbaar zijn in het veld, dus zijn er verborgen toegangen voor de bezoekers. “Om vogels dichtbij te lokken, bieden we ze zoet water, een steilwand of simpelweg een zijte.” In Chiel Jacobusse ziet ze nu al: bontbekplevieren, kluten. Waterdunen belooft een snoepwinkel voor vogelaars te worden.

Genieten dus van de vogels vanuit één van de observatiehutten. “Hutten waarin casinoglas het mogelijk maakt dat wij naar buiten kunnen kijken, maar de vogels ons niet zien. Hutten waar een kachel in zit (want het kan echt koud zijn). Waarbij je ogen op maaiveldhoogte zijn: wat een bijzondere beleving moet dat zijn!” Een bijna surrealistische ervaring, als je Chiel Jacobusse mag geloven.

Verhalen verbinden

Sjaak de Hullu is gastheer voor de Zwinstreek. In een cursus van vijf dagen bezochten regionale ondernemers elkaars bedrijf, om uiteindelijk samen te werken en een arrangement samen te stellen. “En je krijgt een bordje aan je gevel, dat je gastheer bent.”

Om een goede gastheer te zijn heb je verhalen nodig, meent De Hullu. Bijvoorbeeld het verhaal dat Waterdunen eerst een eilandje was voor Hulst. Een kinderboek vertelt over dit eiland in de tijd van de Tachtigjarige Oorlog, de tijd van de Staats-Spaanse Liniën. “Dat verhaal kunnen we gebruiken voor de regio. Met de Staats-Spaanse Liniën kunnen we Waterdunen verbinden met het achterland.” Een verhaal dat naadloos aansluit bij de Weconomy van Jan Jonker: samen bedenken, initiëren en uitvoeren.

Pleit is beslecht

Peter Ploegaert is wethouder van de gemeente Sluis. Hij herinnert zich het kantelpunt in de commissievergadering. Waar eerst tegenstand was, heerst gretigheid nu. Vooral het verlies van landbouwgrond was een reden voor tegenstand. “Het pleit is beslecht. We gaan er wat moois van maken nu.” Waterdunen is goed voor de lokale economie. Ploegaert is daarom ook blij met de oproep van Slager de regionale ondernemers te activeren deel te nemen aan Waterdunen. “Het geheel is meer dan de som der delen.” De Gemeente Sluis wil ondernemers concrete handvatten bieden, ondersteunen en faciliteren. “Ik geloof in dit project.”

van links naar rechts: Peter Ploegaert, Astrid Feiter, Sjaak de Hullu

Astrid Feiter vraagt aan het slot aan Van Heukelom hoe hij terugkijkt op deze dag. Hij vindt het heel bijzonder dat een wethouder van Sluis zich zo positief in het openbaar uitlaat over Waterdunen. Hij prijst de durf van de recreatieondernemer die zegt: Ik heb u nodig om mijn droom te realiseren. “En er is veel gesproken over ethiek, normen en waarden in deze kerk. Een geloof dat indaakt. Dat kan niet beter,” lacht hij.

Safari's

En dan de bussen in. De aanwezigen hebben zich verdeeld over vier safari's: vogels en natuur, verblijfsrecreatie, waterbouw, spelen en bewegen. Want de tweehonderd congressagangers willen best geloven, maar vooral ook zien. In de omwoelde polder worden langzaam de contouren van Waterdunen duidelijk. Vanaf de strandovergang in het uiterste westen van Waterdunen, bij de grote parkeerplaats die al af is, heb je een mooi zicht op de vijf hectare die de Provincie wil richten als speelnatuur. Een intensief traject met bewoners en andere geïnteresseerden heeft geleid tot een voorlopig ontwerp. Daarin is een gedeelte voor de jongere kinderen (tot zeven jaar) bedacht, waarbij toezicht makkelijk mogelijk is. En een deel voor oudere jongeren, waar juist afzondering en beschutting een rol speelt. Het water en het getij spelen een belangrijke rol in de speelnatuur. De kinderen mogen er vies worden. Er kan worden gesjouwd met boomstammen. Hutten worden gebouwd, vluiten gemaakt en uitgeprobeerd. Ja, sommige struiken hebben doorns. Je leert snel genoeg welke dat zijn. In het plan zijn educatieve programma's (excursies, rugzakjes met materiaal) mogelijk in de toekomst. En ook hier samenwerking, met natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje bijvoorbeeld.

Het voortraject en het ontwerp zijn betaald met Europees geld. Er is geld beschikbaar voor de inrichting van speelnatuur, inclusief rolstoeltoegankelijke paden. En mogelijk komt er in het oosten van het gebied nog een kleiner terrein met speelnatuur, waar de jeugd van Bresskens hutten kan bouwen. Het definitief ontwerp is deze zomer klaar.

Ook nieuwsgierige toeristen die meeluisteren bij het ontvooien van de toekomstige plannen zien het voor zich. En zien doet geloven. Geloven dat het gebied wordt ontsloten voor de 'homo ludens', de spelende mens, zoals Cees Slager hem aanhaalde. Spelen in de klassieke zin van het woord: de mens die geniet van het leven. Waterdunen komt er voor de bezoeker die is gefascineerd door de natuurlijke omgeving.

Op de boot terug veel tevreden gezichten. Geen spijt deze zonovergoten dag grotendeels door te hebben gebracht in een koele kerk. Met een vast voornemen de ontwikkeling van Waterdunen te gaan volgen. Terugkijkend op goede gesprekken, waarbij nieuwe plannen zijn ontstaan. Een inspirerende dag, kortom.